

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสังคมไทย ควรส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้กับนักเรียน ให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่มีแนวทางการจัดการเรียนการสอนตามมาตรา 24(4) โดยปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นลักษณะหนึ่งของความเป็นพลเมืองดี และเป็นลักษณะหนึ่งซึ่งจะทำให้บุคคลมีความเพียรพยายามต่อสู้อุปสรรคเพื่อความเจริญของตนเองและประเทศชาติ ฉะนั้นลักษณะมุ่งอนาคตจึงเป็นลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจักษ์, 2520: 38)

นอกจากนั้นลักษณะมุ่งอนาคตยังเป็นลักษณะทางจิตใจที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสัมฤทธิ์ผลในตัวบุคคลและสังคม (จรรยา สุวรรณทัต, 2531: 50) ดังที่ Raynor (1978 อ้างถึงในดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2530; 101) ได้เสนอทฤษฎีที่มีผลงานวิจัยสนับสนุนหลายเรื่องว่า ในกรณีของการทำงานที่ส่งผลต่ออนาคตนั้น บุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงพร้อมทั้งมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงด้วย จึงจะเป็นผู้ที่ทำงานในปัจจุบันอย่างขยันขันแข็งมากกว่าผู้ที่มีจิตลักษณะหนึ่งหรือสองลักษณะนี้ในปริมาณที่ต่ำ ดังนั้น นอกจากลักษณะมุ่งอนาคตแล้ว แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ก็เป็นจิตลักษณะอีกอย่างหนึ่งที่ควรปลูกฝังและส่งเสริมด้วย

ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นบุคลิกภาพด้านหนึ่ง que พัฒนามาจากการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ซึ่งจะพัฒนาอย่างช้า ๆ ในวัยเด็ก บุคคลบางคนจะอาศัยความสามารถของตนและเวลาในปัจจุบันเป็นรากฐานที่จะคาดการณ์เกี่ยวกับตนเองในอนาคตได้ (รัตนา ประเสริฐสม, 2526:37) ลักษณะมุ่งอนาคต เป็นความสามารถทางสติปัญญาของบุคคล ในการมองเห็นผลของการกระทำในปัจจุบันของตนที่มีต่ออนาคต มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูและอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (มาลี วิทยารัตน์, 2540: 1)

Kay (1975 อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจักษ์, 2520: 37) เชื่อว่าบ่อเกิดของลักษณะมุ่งอนาคตนั้นอยู่ที่ลักษณะความมั่นคงของสังคมของบุคคล บุคคลจะต้องเคยได้รับประสบการณ์ว่าสิ่งที่ตนรอคอยนั้น ตนได้รับจริง ๆ ในที่สุด ฉะนั้นการฝึกเด็กให้อดได้รอได้นั้นเป็นสิ่งที่กระทำกันในครอบครัวโดยทั่วไปไม่ว่าฐานะเช่นไร แต่การที่เด็กจะเรียนรู้ว่า

ควรอดใจรอ นั้น ส่วนมากจะเกิดในครอบครัวฐานะปานกลางและฐานะสูงเท่านั้น เพราะครอบครัวฐานะยากจน ย่อมไม่สามารถจะหาสิ่งของให้เด็กตามสัญญาได้มากนัก ทำให้เด็กหมดความเชื่อถือเกี่ยวกับอนาคต และจะเป็นการเพาะลักษณะมุ่งปัจจุบันแทน ดังเช่นงานวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจวบจัน (2520: 182) พบว่าเด็กอายุ 7-9 ปี ซึ่งมีฐานะยากจนมีลักษณะมุ่งอนาคตต่ำกว่าเด็กฐานะปานกลางอย่างเชื่อมั่นได้ และผู้ตอบที่เกิดในกรุงเทพมหานครมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่าผู้ตอบซึ่งเกิดในต่างจังหวัด ทั้ง ๆ ที่ผู้ที่ถูกศึกษาทั้งหมดนั้น ในขณะที่ตอบเป็นผู้อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น

ลักษณะมุ่งอนาคตนี้พบว่าปรากฏมากในผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง (Heckhausen, 1967: 42-45 อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2530: 167) ต่อมาได้มีผู้เสนอว่า ลักษณะมุ่งอนาคตนี้ควรเป็นจิตลักษณะที่แยกต่างหากจากแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์บุคคลใดที่มีลักษณะทั้งสองประการนี้สูง ก็อาจจะคาดได้ว่าเขาจะมีพลังผลักดันให้กระทำการกิจกรรมต่าง ๆ ในปัจจุบันอย่างขยันขันแข็งที่สุด ถ้าผลงานนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของผลประโยชน์ที่จะได้รับในระยะยาว เช่น ขยันเรียนหนังสือในปัจจุบัน เพื่อจะได้งานดีมีชีวิตที่ก้าวหน้าและสุขสบายในอนาคต (Raynor, 1978 อ้างถึงในดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2530: 167) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นองค์ประกอบที่ผลักดันให้บุคคลต้องการมีสถานะที่สูงขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น มีความต้องการความสำเร็จสูงขึ้น (McClelland, 1953 :110-111) ผลจากการวิจัยของ McClelland พบว่า ในประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ประชาชนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงกว่าประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจล่าช้า กล่าวคือ แสดงออกในรูปของการขวนขวายหาทางพ้นฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งแตกต่างไปจากประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจล่าช้าที่ประชาชนไม่ได้แสดงความบากบั่นพยายามหาวิธีที่จะไปสู่เป้าหมาย (McClelland, 1961: 1-158 อ้างถึงใน ทศพร ประเสริฐสุข, 2524: 22)

ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยมีแนวโน้มว่าเยาวชนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แตกต่างกัน เยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่านิยมในเรื่องความสามารถและความเป็นอิสระซึ่งแก้ตัวต่ำ ในขณะที่ภาคใต้มีค่านิยมดังกล่าวสูง (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2523: 68) ซึ่งความเป็นอิสระแก้ตัวนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Mehrabian, 1968: 494) ผลของงานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการอธิบายเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะของคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, 2515: 18-19 อ้างถึงใน ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2523: 68) คือสภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะอาชีพและทรัพยากรธรรมชาติในภาคใต้นั้น กระตุ้นส่งเสริมให้คนกระตือรือร้น มุ่งแสดงความสามารถและแสวงหาความสำเร็จอย่างเข้มข้นมากกว่าภาคอื่น ๆ ในขณะที่สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำให้คนต้องปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริง คือลดความมุ่งหวังในชีวิตลง มีความมักน้อย พอใจในการ

มีชีวิตอยู่อย่างง่ายและต้องมีชีวิตอยู่กับสภาพแวดล้อมมาก (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, 2515: 18-19 อ้างถึงใน ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2523: 68) เยาวชนในภูมิภาคนี้จึงมีแนวโน้มว่าจะเป็นผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ สมควรที่จะพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตน และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

นักเรียนในโรงเรียนเขตชนบทยากจน ในจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็เป็นกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เช่นเดียวกัน จากการที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการสอนในโรงเรียนเขตชนบทยากจนในจังหวัดดังกล่าวแล้วพบว่า ลักษณะของเด็กหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการขาดการมุ่งอนาคตและมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ เป็นปัญหาในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งตรงกับที่ ธิดา ชูอินทร์ (2540: 2) ได้กล่าวไว้ว่าปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ครูประสบ คือ ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้เรียนที่ขาดการควบคุมตนเอง ไม่มีความอดทน ไม่มีจุดหมายในการเรียน ขาดความรับผิดชอบ มาเรียนไปวัน ๆ โดยไม่คำนึงถึงอนาคต ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานี้จึงทำการวิจัยเพื่อพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตในโรงเรียนชนบทยากจน ซึ่งโรงเรียนจะช่วยปลูกฝังให้บุคคลเป็นผู้มุ่งอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่งกว่าครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนสามารถทำการปลูกฝังลักษณะนี้ได้โดยตรง ยังสามารถกระทำได้อย่างมีแบบแผนเป็นทางการ กล่าวคือมีการวางแผน รวมทั้งมีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ได้ด้วย นอกจากนี้ ยังสามารถมองเห็นผลของการปลูกฝังนี้ได้ชัดเจนและในเวลาอันไม่ช้านัก (เพ็ญแข ประจวบจันท์, 2527: 33)

มโนทัศน์เกี่ยวกับอนาคตจะเกี่ยวข้องกับการสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน ความสามารถของผู้เรียนในอนาคตจะสัมพันธ์กับสมรรถภาพทางการเรียนและประสบการณ์ของเขา ซึ่งจะก่อตัวเป็นความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคม การศึกษาที่มุ่งอนาคตจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวได้ดีในสังคม (นาตยา ปิลันธนานนท์, 2526) การส่งเสริมให้บุคคลมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงแต่เพียงอย่างเดียว อาจไม่ตอบสนองกับสภาพความต้องการของสังคม เพราะผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงแต่มีจริยธรรมต่ำ อาจเป็นผู้ที่จะกระทำการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จในงานของตน โดยการกระทำบางชนิดอาจผิดศีลธรรม เช่น คดโกง หลอกหลวง ฯลฯ ฉะนั้น ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงแต่เพียงอย่างเดียว อาจเป็นคนเก่งแต่ไม่ดี ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าควรที่จะพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จากกระบวนการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

การวิจัยทางการศึกษาที่ศึกษาเรื่องลักษณะมุ่งอนาคตในประเทศไทยที่ส่วนใหญ่จะศึกษาในบริบทของสังคมเมือง ส่วนการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวในชนบทนั้นยังมีน้อยมาก เท่าที่มีก็เป็นเพียงการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจยังไม่มีการวิจัยเชิงทดลอง ดังนั้นการศึกษาผลของการพัฒนา ลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตชนบท

ยากจน จังหวัดอำนาจเจริญ ในครั้งนี้จะเป็นแนวทางต่อการศึกษาเพื่อพัฒนาลักษณะ
มุ่งอนาคตและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สำหรับนักเรียนในเขตชนบทยากจนแห่งอื่น ๆ ต่อไป

ปัญหาในการวิจัย

การพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตจะส่งผลต่อการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเขตชนบทยากจน จังหวัดอำนาจเจริญ หรือไม่

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเขตชนบทยากจน จังหวัดอำนาจเจริญ

สมมติฐานในการวิจัย

1. หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตจะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตจะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำจำกัดความในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดคำจำกัดความในการปฏิบัติการไว้ดังนี้

1. ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลเกี่ยวกับการศึกษา
และการประกอบอาชีพของนักเรียน สามารถตัดสินใจเลือกกระทำได้อย่างเหมาะสม สามารถ
แก้ปัญหาและวางแผนดำเนินการเพื่อเป้าหมายด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพของตนเอง
ได้ รู้จักรอคอยผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเกี่ยวกับการศึกษาและการประกอบอาชีพ และมีความ
เพียรพยายามในปัจจุบันเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต ในการวิจัยครั้งนี้คือคะแนนที่ได้จาก
แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตของ สุพิชชา กลิ่นบุหงา (2540)

2. การพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตด้วย
เทคนิคการพยากรณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
ในโรงเรียนเขตชนบทยากจน จังหวัดอำนาจเจริญตระหนักถึงความสำคัญของผลจากการศึกษา

เล่าเรียนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รู้จักคาดการณ์โอกาสและวางแผนเพื่อรองรับผลดี หรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาของนักเรียนที่ต้องการประสบความสำเร็จในการทำงาน มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้เกิดความสำเร็จ เรียบร้อยถูกต้อง มีความรับผิดชอบในการทำงานให้ได้ผลดี มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตน ในการวิจัยครั้งนี้คือคะแนนที่ได้จากแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4. โรงเรียนในเขตชนบทยากจน หมายถึง สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล ในจังหวัดอำนาจเจริญ และอยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก นักเรียนในสถานศึกษาส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่ำกว่า 5,000 บาทต่อคนต่อปี

5. นักเรียน หมายถึง เด็กวัยรุ่นตอนต้นอายุระหว่าง 12-15 ปีที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ในโรงเรียนบ้านคำแก้ว อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตชนบทยากจน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อดูผลของการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตโดยใช้กิจกรรมการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตด้วยเทคนิคการพยากรณ์ ซึ่งพัฒนาขึ้นจากโปรแกรมพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตของ มณฑกานต์ ททรัพย์แก้ว (2543) มาลี วิทยารัตน์ (2540) และ กนกวรรณ อุ๋นใจ (2535)

1. ตัวแปรในการวิจัย

- 1.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) คือ การพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต
- 1.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

2. ประชากร

ประชากรในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเขตชนบทยากจนในจังหวัดอำนาจเจริญ

3. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านคำแก้ว อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 48 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 24 คน และกลุ่มควบคุม 24 คน โดยจัดนักเรียนเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยวิธีการสุ่ม (Random Assignment) โดยในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองมีนักเรียนแต่ละชั้นเท่ากัน และเป็นเพศชายและเพศหญิงจำนวนใกล้เคียงกัน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 โปรแกรมพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต ประกอบด้วย

4.1.1 กิจกรรมการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างกิจกรรมการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตด้วยเทคนิคการพยากรณ์ ซึ่งพัฒนาขึ้นจากโปรแกรมพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตของ มณฑกานต์ ททรัพย์แก้ว (2543) มาลี วิทยากรรัตน์ (2540) และ กนกวรรณ อุ๋นใจ (2535)

4.1.2 แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคต ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตของสุพิชชา กลิ่นนุหงา (2540)

4.2 แบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามโครงสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ของสุพจน์ สิ้นสูงศ์วัฒน์ (2527)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบผลของการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเขตชนบทยากจน จังหวัดอำนาจเจริญ
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเขตชนบทยากจน แห่งอื่น ๆ